

ZDZISLAW WAGNER
Kraków

ČAKAVŠTINA U ZADNJIH PETNAEST GODINA (BIBLIOGRAFSKI PREGLED)

Dragocjena bibliografija M. Hraste¹ posvećena radovima s područja hrvatskosrpske dijalektologije i onomastike obuhvaća razdoblje do 1956. godine. Godine koje nas odvajaju od trenutka objavljivanja spomenute bibliografije nisu donijele do sada sličan osvrt i stoga se pojavila potreba da se napiše aktualan pregled radova s područja hrvatskosrpske dijalektologije, a napose čakavske. Pitanje je postalo aktualno i zbog toga što su zadnje godine donijele veliko oživljavanje znanstvenih istraživanja na području čakavske dijalektologije. Pojavilo se u to vrijeme oko 230 jedinica (računajući znanstvene radove i književna ostvarenja), dakle znatno više nego što ih je naveo M. Hraste u čakavskom dijelu svoje bibliografije, a koja obuhvaća dapače 70-godišnje razdoblje. Dovoljno je spomenuti da se od objavljivanja ove bibliografije prije par godina u poljskom znanstvenom časopisu *Rocznik Slawistyczny*² do danas pojavilo novih osamdesetak jedinica, što još jednom dokazuje stalan rast interesa za čakavski dijalekat. Na to je, nesumnjivo utjecalo s jedne strane shvaćanje da je potrebno što prije zabilježiti čakavske govore, koji se na žalost postepeno gube, a i prilično mijenjaju svoj arhaičan karakter, a s druge strane postanak dvaju mladih znanstvenih centra: Zadra i Novog Sada koji su se počeli baviti istraživanjem čakavštine, što je do sada

bila domena zagrebačkog centra (donekle i beogradskog). U zadnje vrijeme pojavio se i treći značajni centar: Split s prvim znanstvenim časopisom posvećenim čakavštini: *Čakavska rič*, što je velika zasluga splitskih ljubitelja čakavštine, koje već dulje vremena predvodi dr Radovan Vidović, glavni i odgovorni urednik toga veoma dragocjenog slavističkog časopisa (članovi uredništva su: iz Zadra dr Dalibor Brozović, iz Splita akademik dr Cvito Fisković, Hrvoje Morović i dr Radovan Vidović).

Poslije 4 izdata primjerka (svake godine, počevši od 1971, po dva) treba samo izraziti veliko žaljenje što se taj časopis nije pojavio prije. Da se pojavio prije, slika toga za slaviste tako važnog dijalekta sigurno bi izgledala drugačije. Stjecajem okolnosti prvi broj časopisa se javlja baš u času kad je od nas zauvijek otišao najzaslužniji istraživač čakavštine i najbolji poznavalac tog dijalekta Mate Hraste. Taj fakat ima simbolično značenje; djelo koje je stvarao M. Hraste, u početku osamljen, i dalje će živjeti i razvijati se u zamahu što ga možda pokojni profesor nije ni slutio. U povodu smrti najvećeg predstavnika čakavske dijalektologije pojavio se veći broj nekrologa od kojih vrijedi spomenute slijedeće: P. Šimunović, *Mate Hraste*, *Čakavska rič* 1971, 1, str. 3—7; D. Brozović, *Akademik prof. dr Mate Hraste (1897—1970)*, *Zadarska revija* XIX, 1970, str. 620—621.

a) *Opći radovi*

Jedini doskora opći osvrt posvećen čakavskom dijalektu, što ga je bio napisao A. Belić za Stanojevićevu enciklopediju,³ nakon 30 godina zamijenila su dva članka M. Hraste objavljena u novoj Enciklopediji Jugoslavije, svezak IV, Zagreb 1960, str. 506—508. M. Hraste na osnovi najnovijih istraživanja daje opću karakteristiku dijalekta, posebno ističući pitanje geografskog razmještaja govora, po čemu se znatno razlikuje od Belićeva rada. U slijedećem članku: *Čakavski književni jezik*, Enciklopedija Jugoslavije, svezak IV, Zagreb 1960, str. 525—526, pisac sadržajno prikazuje povijest čakavskog dijalekta kao književnog jezika od najstarijih spomenika pisanih glagoljicom do današnje dijalekatske književnosti.

Opširno nabraja lingvističke crte tipične za čakavski dijalekat F. Sławski u knjizi: *Zarys dialektologii południowostowiańskiej z wyborem tekstów gwarowych*, Warszawa 1962, str. 252 + 5 karata (Dialekty czakawskie, str. 89—95).

Najnovija i do sada najpotpunija radnja posvećena čakavskom dijalektu je knjiga B. Finke: *Čakavsko narječje — Der čakavische Dialekt der serbokroatischen Sprache*, Ruhr — Universität

Bochum — Veröffentlichungen der Seminars für Slawistik 2, Bochum 1968, str. 89. Nakon kratkog uvoda pisac govori o čakavskom vokalizmu i konsonantizmu ističući posebno historijski aspekt problema. Veliku vrijednost ima poglavlje posvećeno čakavskom akcentu. Finka razlikuje tu slijedeće tipove: troakcenatski (klastičan), dvoakcenatski i noviji troakcenatski tip, štokaviziran četveroakcenatski tip, novoštokavski tip četveroakcenatski i peteroakcenatski tip. U specifično čakavske akcenatske crte ubraja: postanak produženog akcenta $\grave{}$, metatoniju $\acute{}$ u $\tilde{}$ ili $\hat{}$ ispred sonanta u zatvorenom slogu, metatoniju $\tilde{}$ u $\hat{}$, metatoniju — $\hat{}$ ili — $\tilde{}$ u — $\grave{}$ i nekoliko drugih crta. Autor ističe akcenatske razlike koje se javljaju između sjeverozapadnog i jugoistočnog dijalekta.

Kod fleksije autor izbjegava rekonstrukciju općečakavskih paradigmi; govori po redu o pojedinim oblicima konjugacije i deklinacije. Sintaksu i stilistiku, slično drugim dijalektolozima, tretira uputno. Radnju završava kraćim opažanjima s područja leksikologije. Navodi također popis važnijih radova koji se odnose na čakavsku dijalektologiju. Na kraju su dijalekatski tekstovi, djelimično preuzeti iz nekih starijih izdanja. Taj dio je prilično opširan, zauzima 14 strana. Na kraju treba spomenuti kako autor — da bi izbjegao komplikacije u prikazivanju akcenatskih dubleta i tripleta, u dijelu posvećenom fonetici i fleksiji — nije označio akcente. Kod rada toga tipa, koji mora prikazati cjelovit dijalekat, određivanje jednog akcenta često bi bilo nemoguće zbog velike akcenatske šarolikosti u čakavštini. Tri godine kasnije cijeli taj rad je štampan u *Čakavskoj riči* 1971, 1, 11—71.

Finka je također obratio pažnju metodologiji istraživanja čakavskih govora. Rezultate svojega rada je prikazao u članku: *Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora*, koji je trebao biti objavljen u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku*. Treba također spomenuti da je u zadnje vrijeme rad na čakavskoj dijalektologiji znatno olakšan zahvaljujući upitniku koji je sastavljen u svrhu rada na atlasu hrvatskosrpskog jezika (do sada je obrađivano tridesetak mjesta na čakavskom području). Mali čakavski upitnik se također nalazi u većoj Ivšićevoj radnji, nedavno preštampanoj u Zapadnoj Njemačkoj: *Nacrt za istraživanje narječja, Neka pitanja za čakavske govore* (S. Ivšić, *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, München 1971, str. 59—60).

Inicijatorom pionirskih istraživanja istarskih govora bio je krakovski učenjak M. Małecki, čiji su se radovi uzimali u obzir za vrijeme određivanja jugoslavensko-talijanske granice 1945. godine. Kao izraz velikog poštovanja što ga jugoslavenska znanost gaji prema poljskom učenjaku objavljena je kraća njegova biografija, gdje je istaknut njegov veliki interes za čakavski dijalekat: Ivo Jelenović, *Mieczysław Małecki*, *Filologija* 4, 1963, 237—242.

Pri kraju svojega života na govore zapadne Istre obratio je pažnju M. Hraste. Dok čakavština istočne Istre ima svoje vrlo izrazite crte, zapadna Istra je tretirana različito, što je našlo izražaja na objavljenim dijalektološkim kartama. M. Hraste u diskusiji o karakteru tih prelaznih dijalekata naglašava njihove čakavske crte, koje, prema njemu, dominiraju pored jakih kajkavskih utjecaja na sjeveru a štokavskih na jugu. Dobar pregled tih govora dao je u radovima: *Izvještaj o proučavanju govora u sjeverozapadnoj Istri*, Ljetopis JAZU 71, 1966, str. 339; *Ikavski govori sjeverozapadne Istre*, Filologija 5, str. 61—74; *Govori jugozapadne Istre*, Predavanja održana u JAZU 33, 1964, str. 5—36. Tematiku zadnjeg rada proširio je u članku *Ikavski govori jugozapadne Istre*, Hrvatski dijalektološki zbornik II, 1966, str. 5—28, u kojem konstatira da jugozapadna Istra, osim Premanture i susjednih sela, ima čakavsko-štokavski karakter, a ne štokavsko-čakavski, kao što se to mislilo. Istim se problemom bavi i R. Bošković: *Refleksi grupa tj, dj, tvj, dvj, stj, zdj, skj, zgj (sk^e, zg^e) u dijalektima južne i jugozapadne Istre*, Južnoslovenski filolog, XXVII, 85—142. Zaključci o karakteru dijalekta jugozapadne Istre do kojih dolazi Bošković upravo su suprotni Hrastinim. Nije ni čudo što se tim problemom pozabavio A. Peco u radu: *Povodom najnovijih radova o istarskim govorima*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor 36, 1970, 1—2, str. 38—66. Autor pokušava razjasniti toliko bitne razlike u radnjama tako eminentnih učenjaka kao što su M. Hraste i R. Bošković. Na osnovi detaljne analize dviju radnji dolazi do zaključka da su razlike u određivanju karaktera jugozapadnih govora Istre nastale zbog toga što su kriteriji za diferenciranje bili različiti. Vrlo savjesno obrađen komparacioni materijal A. Peco upotpunjuje specijalnim tabelama gdje su jasno uočena neslaganja između dva učenjaka. Na kraju svoje radnje A. Peco konstatira da je taj dio Istre štokavski i da se određeni arhaizmi mogu protumačiti arhaičnim karakterom govora, a ne njegovim čakavskim karakterom.

O jeziku Istre napisao je knjižicu popularnog karaktera T. Peruško, *Razgovori o jeziku u Istri*, Pula 1965, str. 85, izd. Glas Istre.

Obiman materijal koji se odnosi na 12 narječja lociranih duž čakavsko-kajkavske granice, koja ide od Karlovca do Buzeta u Istri navodi P. Ivić u radnji: *Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u N. Sadu VI, 1961, str. 191—212. Između govora opisanih u I poglavlju, a koji imaju kajkavsku osnovicu, jedino govor Severina i Kota ima neke čakavske utjecaje, slično je inače i s govorom Lukov Dola, koji je ovjekovječen u pjesništvu I. Gorana Kovačića. Govor Draguća u sjevernoj Istri spaja s govorima Buzeta prijelaz dugog *ě* u *i*, kratkoga *ě* u *ě*, međutim odvaja čuvanje dužine i samoglasnika *u* a

također prijelaz $\bar{a} = uo$. Govor Generalskoga stola (između Ogulina i Karlovca), opisan u III poglavlju, pokazuje da je tu proces akcenatskog razvoja odmakao daleko naprijed. Mjesto akcenta u nekim slučajevima već je određeno, likvidiraju se melodične razlike, čuva se jedino kvantitet. O ostalim karakteristikama P. Ivić govori samo letimično. U zadnjem poglavlju govori o vrlo diferenciranim narječjima u okolini Pazina. Taj pregled, iako letimičan, veoma je dragocjen jer je prvi pokušaj prikazivanja narječja čakavsko-kajkavskog tipa. Tom pograničnom zonom pozabavili su se također u zadnje vrijeme B. Finka i A. Šojat (*Karlovački govor*, Hrvatski dijalektološki zbornik? 1969?).

Pregled radova posvećenim govorima Hrvatskog primorja treba početi od reprezentativne ne samo za to područje nego i za cijelu čakavsku dijalektologiju kolektivne radnje (J. Hamm, M. Hraste, P. Guberina): *Govor otoka Suska*, Hrvatski dijalektološki zbornik I, 1956, str. 213. Svojim veoma detaljnim i opširnim tretmanom obrađenog gradiva ta se radnja razlikuje od svih dosadašnjih obrada čakavskih govora.

Govor je prikazan na opširnoj poredbenoj podlozi. Opis počinje poglavljem posvećenim jezičnoj prošlosti Suska (napisao ga je J. Hamm). U prošlosti je govor Suska bio identičan s govorom Lošinja. Budući da sa Suska nema historijskog materijala J. Hamm se u rekonstrukciji jezične prošlosti toga otoka služi analizom dokumenata koji potječu iz obližnjeg Lošinja. S tog otoka potječe vrlo opširan materijal iz hrvatske glagoljske kancelarije, koja je postojala na Lošinjju od XV gotovo do kraja XVII stoljeća.

Fonetski je opis popraćen analizom strukture susačkog govora. P. Guberina kompleksno razmatra veći broj elemenata koji utječu na strukturu i karakter dotičnog govora. To su naime: 1. napetost artikulacionih mišića, 2. kvantitet, 3. akcenat, 4. tonski registar, 5. kvalitet vokala, 6. slog, 7. diftongizacija, 8. rečenična intonacija. Ovi elementi, prema autorovom mišljenju, utječu u osnovi na opće zvučanje govora. Taj stav nesumnjivo pravilan, ima novatorski karakter u jugoslavenskoj dijalektologiji.

Fonetiku je obradio J. Hamm i detaljno razmotrio pojedine probleme. U tom govoru je karakterističan prijelaz $\bar{e} \geq e/i$, $\bar{l} \geq al$, $\bar{r} \geq ar$, $g \geq y$. Tim se crtama preko Lošinja i Cresa govor Suska veže s govorima Krka. Prijelaz $\bar{c} \bar{z} \bar{s} \geq c z s$ karakterističan je za naselje Selo, dok je Spjaža uglavnom čakavska. Akcenat donekle podsjeća na akcenat dalmatinskih govora (duljenje $\bar{~}$ u otvorenim slogovima i to ne samo $\bar{a}$, nego i $\bar{e}$, $\bar{o}$). S Dalmacijom a također i s Istrom povezuje taj govor diftongizacija dugih vokala.

Fleksiju je opširno obradio M. Hraste. Ostavljajući po strani teoretska razmatranja, autor se ograničava na pružanje paradigmi s mnogim primjerima. Jedini nedostatak rada je to što nema poglavlja posvećenog tvorbi riječi.

Sintaksu i stilistiku je obradio P. Guberina. Svoju pažnju je usmjerio uglavnom na stilističke probleme, koje prikazuje veoma opširno. U sredstva stilskog izraza ubraja, između ostalih, također akcenat i artikulaciju glasova. Sintaksu tretira vrlo površno, po strani ostavlja pitanje stranih utjecaja.

Za razliku od vrlo skromnog odjeljka, gdje su prikazani dijalekatski tekstovi, koji ovdje služe samo kao ilustracija, rječnik je vrlo bogat, do sada najbogatiji čakavski rječnik, jer obuhvaća preko 1000 odrednica, od kojih većina ima i akcenat zavisnih padeža, što je novitet u čakavskoj dijalektologiji. Uz rječnik je dat popis nadimaka koji se upotrebljavaju na otoku.

Rječnik je sastavio J. Hamm, koji je radnji pridodao također pregled susjednih govora, a njihovom historijskom analizom započinje taj kolektivni rad. Taj pregled predstavlja kratku ali sadržajnu monografiju govora otoka Lošinja, koji je s lingvističke strane nekada predstavljao jednu kompaktnu cjelinu sa Suskom. Današnji razvoj nekada jedinstvenog dijalekta otišao je tako daleko da već ni sam Lošinj ne predstavlja kompaktnu cjelinu i izrazito se dijeli na sjeverni i južni dio. Tu činjenicu dobro ilustriraju priloženi tekstovi.

Govor otoka Suska također je prikazan u kolektivnom radu *Otok Susak*, koji je rezultat kompleksnih istraživanja provedenih na tom otoku, gdje su sudjelovali također geografi, etnolozi, liječnici, sociolozi (*Otok Susak*, uredio M. Mirković, Djela JAZU 49, 1957, str. 586. O dijalektu str. 275—310).

O radu Hraste, Hamma i Guberine vrlo pozitivno su se izrazili: M. Pavlović, Južnoslovenski filolog XXII, 1957—58, str. 333—337, i P. Ivić, Zbornik za filologiju i lingvistiku II, 1959, str. 171—183.

M. Hraste je u vezi s detaljnim ispitivanjem govora otoka Suska poduzeo nekoliko znanstvenih putovanja po kvarnerskim otocima. Kratak izvještaj je objavio u Ljetopisu JAZU 61, 1956, str. 386—388 (*Izvještaj o dijalektološkom istraživanju u Lubenicama na otoku Cresu, na otocima Unije, Male i Velike Srakane, na Susku, Rabu i Pagu*).

Na probleme podjele krčkih govora podsjetio je prijevod predratne radnje M. Mačekoga: *O podjeli krčkih govora*, Filologija 4, 1963, str. 223—235. U dosadašnjoj praksi tog časopisa to je slučaj bez presedana, pa ističe važnost rada poljskog učenjaka, rada koji još nije nadmašen. Od jugoslavenskih učenjaka boravio je u zadnje vrijeme na Krku samo M. Deanović koji je prikupljao gradivo za pomorsku terminologiju: *Izvještaj o radu na terenu*, Ljetopis JAZU 71, 1966, str. 335—337.

Kratku bilješku o paškom govoru objavio je M. Hraste: *Izvještaj o terenskom radu na otoku Pagu*, Ljetopis JAZU 61, 1956,

str. 389—390. J. H a m m je u kratkom izvještaju prikazao rezultate istraživanja ostataka aorista i imperfekta na otocima Unije, Susak, Ist, Molat, Pag, Krk: *Istraživanje iz područja čakavske dijalektologije*, Ljetopis JAZU 63, 1959, str. 439—440.

Spomenut u radovima A. Belića, interesantan senjski govor detaljno je obradio M. Moguš, koji je 1957. godine signalizirao početak znanstvenoga rada na tom problemu (M. M o g u š, *Izvještaj o istraživanju senjskog govora*, Ljetopis JAZU 62, 1957, str. 413—414). Malo kasnije Moguševim opaskama pridodao je svoje M. H r a s t e (*O senjskom govoru*, Riječka revija XI, 3—4, 1962, str. 11—15).

Opširan rad M. Moguša posvećen govoru Senja pojavio se u knjizi posvećenoj tom gradu: M. M o g u š, *Senjski govor* (poseban otisak iz Senjskog zbornika II, 1966), Senj 1966, s. 152. Autor (rođeni Senjanin) prikazao je svoj govor metodologijom koja se upotrebljava u zadnjih 50—60 godina. Opis govora je popraćen bibliografijom i historijskim uvodom.

Govoreći o fonetici Moguš obraća pažnju na glas *ě*, koji je u Senju realiziran na dva načina: *e/i*. Detaljno proučen suvremeni i historijski materijal autor poređuje s rezultatima koje je postigla J. I v š i ć u radu: *ě u senjskom govoru*, Južnoslovenski filolog X, 1931, str. 171—178, gdje je naučno dokazala djelovanje zakona Jakubińskog na području Senja (*ě + t d l n r s z + zadnji samoglasnik ≥ e*). Dalje poređivanje historijskog materijala potpuno potvrđuje postojanje toga zakona i u prošlosti. Autor ipak obraća pažnju i na neka odstupanja od navedenog principa, objašnjavajući sve to djelovanjem analogije.

Konsonantizam Senja pokazuje manje-više crte zajedničke s ostalim čakavskim terenom, npr. *-n* na kraju riječi (*govđrin*), čuvanje krajnjega *-l* (*bíl*), upotreba *ž* umjesto *dž* (*žěp*), *šć* (*šćāp*, *ognjī-šće*), asimilacija tipa *šūša* disimilacija: *sedavnājst*, *dīmľjak*, *lebrō*, *prijelaz dj ≥ j*, u zadnje vrijeme djelomično zamijenjen glasom *đ* preuzetim iz književnog jezika.

Troakcenatski sistem govora Senja (*ī ē ī*) interesirao je Ivića, Belića (interesantna polemika s Ivićem), Junkovića i Vesnu Jakić-Cestarić, koja akcentuaciju Senja ubraja u prelazni tip između sjevernog i južnog. Moguš analizira akcenatski sistem toga govora i dolazi do zaključka da ovdje imamo posla sa staročačavskim akcentom sjevernog tipa. Promjene koje su nastale na terenu Biograda i Novigrada nisu obuhvatile Senj koji nema oblike: *fála*, *vino* ili *devěti*, *desěti*, *divōjka*, *kārta*, *ōn*, pa ga ne možemo ubrojiti u prijelaznu zonu, što je sugerirala V. Jakić-Cestarić.

U poglavlju posvećenom fleksiji Moguš obraća pažnju na štokavske utjecaje i na taj način revidira donekle Belićevo mišljenje poznato iz rada *Zamětki po čakavskimъ govoramъ*, S. Peterburgъ 1910, str. 86. U pogledu deklinacijskih i konjugacijskih

tipova veliku ulogu igra akcentat pa ga je autor obradio veoma precizno.

Relativno malo poglavlje posvećeno tvorbi riječi Moguš je obradio kao veoma pregledan i inače potpun popis sufiksâ. Primjera ima ovdje relativno malo. Također je možda pretjerano koncizno prikazana sintaksa, gdje se zapravo govori samo o nekim sintaktičkim razlikama između govora Senja i štokavskog dijalekta.

Rječnik, inače veoma dragocjen dio rada, rađen je po uzoru na rječnik priključen monografiji posvećenoj govoru otoka Suska. Uz svaku odrednicu dati su odgovarajući primjeri. Zavisni padeži koji se od osnovnih oblika razlikuju akcentom davani su rijetko. Broj tekstova u narodnom govoru također je malen: nekoliko kratkih priča i fragmenat još nepubliciranih Tijanovih »*Štorija*« kao primjerak književne varijante govora. Tekstovi su akcentuirani.

Primorski tereni razmješteni sjeverno od Senja postali su objekat zanimanja Vide Barac (*Izvjestaj o radu u Vinodolu*, Ljetopis JA 69, 1963), koja je napravila nekoliko magnetofonskih snimaka u selu Kamenjak, te P. Ivića (*Izvjestaj o ispitivanju govora u Hrvatskom primorju*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u N. Sadu IV, 1959, str. 395—397). Ivić u svojem izvještaju daje nekoliko primjera s područja akcentuacije, fonetike i morfologije, koje je prikupio za vrijeme promatranja govora Kraljevice, Bakra i na obližnjim terenima (Gacko polje, Brinje, Ogulin). Arhaičnost senjskog govora brani M. Moguš u članku *O navodnim štokavizmima u sjevernih čakavaca*, *Filologija* 5, str. 75—81. Dokazuje da je Beličevo tvrđenje o štokavskom utjecaju na senjski govor bez osnova. Navodni štokavizmi (G. pl. -ov, G. sg., A. pl. -e, L. sg. -u, sinkretizam D. I. L. pl., 3. pl. -du) nisu štokavske crte, nego već od prije tipične za sjevernu čakavštinu.

Postanak jakog znanstvenog centra u Zadru omogućio je publiciranje većeg broja dijalektoloških radnji s terena sjeverne Dalmacije. Većina od njih ima pionirski karakter, jer ti tereni bez arhaičnih crta nisu bili toliko interesantni istraživačima.

Opširan izvještaj iz dijalekatskih istraživanja vođenih na Dugom otoku objavljuje B. Finka (*Izvjestaj o ispitivanju govora na Dugom otoku*, Ljetopis JA 62, 1957, str. 381—387). U svojim ispitivanjima obratio je posebnu pažnju na razvoj ʔ , na osnovu kojega se govor otoka može podijeliti u 3 tipa: južni s r (*přst*, *smřt*) i $\text{ri} \geq \text{r}$ (*prnjřšiti*), središnji s r i s još dalje podmaklom sonorizacijom r : $\text{ra} \geq \text{r}$ (*Sřvrne \leq Savrane*, *trvřsa \leq travesa*), $\text{ri} \geq \text{r}$ (*břme \leq brime*), sjeverni s izgovorom ʔ kao *ar* (*vřrh*, *přrst*). I druge crte ističu zakonitost te podjele. Najviše se zapaža prijelaz $\text{o} + \text{N/M} \geq \text{u}$ (*řn*, *mřterun*), na sjeveru otoka. U centralnom dijelu Dugog otoka u nastaje u poziciji $\text{N} + \text{o/a}$, što je neobično na hrvatskosrpskom području (*nřpri \leq napřid*, *nřć \leq noć*, *danřska < danaska*). Interesantno je da tu pojavu nije primijetio A. Cronia.⁴

Zahvaljujući završetku G. pl. -ov (*brodov, sidrov*) govor Dugog otoka se veže s ostalim sjevernodalmatinskim govorima, s kojima ga spaja i akcenatski sistem, s jakim ograničavanjem upotrebe čakavskog akuta.

Dijalekatsku građu prikupljenu prilikom većeg broja znanstvenih putovanja na ovaj otok Finka je obradio u obliku monografije govora Dugog otoka, koja je priznata za doktorsku disertaciju: *Dugootočki čakavski govori* (doktorska radnja), Zagreb 1958.

Veoma vrijednu monografiju govora otoka Žirja, koji je u sastavu šibenskog arhipelaga, napisali su B. Finka i A. Šojat (*Govor otoka Žirja*, Rasprave Instituta za jezik JAZU u Zagrebu I, 1968, str. 121—220). Fonetika toga govora se odlikuje prisutnošću nazalnih konsonanata ξ ρ ζ ψ , koji su nastali zbog nestanka *n*, *m*, koji su zatvarali slog. Osim toga karakterističan ovdje je uzak izgovor e $\emptyset$ i natrag pomaknuta artikulacija $\bar{a}$. Grupa *ri* u principu prelazi u *r*. Konsonanti se ne udaljuju od čakavskog standarda.

Govor ima troakcenatski sistem. Čakavski akut ovdje nije tako uzlaznog karaktera kao drugdje, ponekad ima gotovo ravnu melodičku liniju. Usput autori konstatiraju činjenicu da se prisustvo takvog ili onakvog akcenta može otkriti u dotičnom govoru čim se procenatski izračuna prisustvo pojedinih akcenata u dotičnom govoru. U akcentuaciji Žirja se primjećuje naginjanje prema štokavskom akcentu. To se vidi u nekim riječima koje imaju dvostruki akcent. Na osnovi nekih crta se može konstatirati da je akcent otoka imao nekad sjeverni karakter, danas pak zauzima posebnu poziciju.

Morfologija je obrađena veoma detaljno, slično i sintaksa. Tekstovi su ipak, što je već običaj u radnjama štampanim u Jugoslaviji, dati u veoma malom izboru. Rječnik, akcentuiran, ima uvijek akcent zavisnih padeža i prezenta; često se daju i primjeri upotrebe dotične riječi. Vrlo je vrijedan popis imena i mjesnih topoina. Prvi put su u radovima tog tipa ova dva rječnika (običan i onomastički) prikazani također u obliku odostražnog rječnika.

Opširnu monografiju o govoru otoka Vrgade objavio je B. Jurišić pod naslovom: *Rječnik govora otoka Vrgade I*, Zagreb 1966, str. 125. Autor, uglavnom na osnovu analize akcenta, dolazi do zaključka da se govor, unatoč Belićevim tvrdnjama, može ubrojiti u sjeverni tip, iako ima i južnih crta. Jurišić ističe arhaizam govora, što ga je A. Belić neosnovano smatrao štokavsko-čakavskim.

U okviru velike akcije prikupljanja magnetofonskih zapisa zadarskih govora pod okriljem Instituta JA u Zadru Vesna Jakić-Cestarić publicira rezultate svojih istraživanja: *Ispitivanje govora otoka Premude, Silbe, Oliba i Ista te Petrčana na zadarskom kopnu*, Ljetopis JA 64, 1960, str. 357—361.

Čakavski je dijalekat u Dalmaciji gotovo sasvim štokaviziran. Kao primjer može poslužiti ninski govor, danas štokavski, u kojem se mogu naći neki čakavski elementi (Lj. Maštrović, *Ninski govor*, Radovi Instituta JA u Zadru II, 1955, str. 87—140 + III tabl.). Tu pojavu razmatra opširnije M. Hraste (*O govoru Zadra i okolice*, Zbornik »Zadar« 1964, str. 44—54). O čakavskim elementima u okolini Šibenika uzgred govori u radu posvećenom opisu štokavskog govora Šibenika A. Šupuk (*Šibenski govor*, Pitanja književnosti i jezika IV—V, B, 1957—8, str. 143—156). O čakavskim govorima tih terena piše također D. Ignjatović (*Izveštaj o ispitivanju govora u srednjoj Dalmaciji, Dalmatinskoj zagori i današnjoj Hercegovini*, Glasnik SAN X, 3, 1958, str. 350—351).

Govori južne Dalmacije, iscrpno obrađeni u monografijama Hraste⁵ i Moskovljevića,⁶ nisu bili u zadnje vrijeme objekat glavnog interesa jugoslavenskih učenjaka. Izveštaje sa znanstvenih putovanja objavilo je nekoliko učenjaka: J. Hamm, *Izveštaj o istraživanju govora na Braču*, Ljetopis JA 62, 1957, str. 404—406; S. Moskovljević, *Izveštaj o ispitivanju govora ostrva Visa*, Glasnik SANU XII, 2, 1960, str. 231; P. Ivčić, *Izveštaj o terenskom dijalektološkom radu u severnoj Hrvatskoj i južnoj Dalmaciji u leto 1957 (Ikavski čakavsko-štokavski govor Orebića i najbliže okolice)*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u N. Sadu II, 1957, str. 406—407.

U zadnje je vrijeme interesantnu radnju o splitskom govoru objavio S. Benzon, koji se zainteresirao za jezik poznatog splitskog čakavskog pisca Marka Uvodića (S. Benzon, *Opazanja o čakavštini Marka Uvodića Splitsčanina*, Čakavska rič 71, 1, str. 77—98.). On tu konstatira hibridni karakter jezika pisca, što se inače slaže s tvrdnjom R. Vidovića o splitskom govoru. Štokavski utjecaj, i to veoma snažan, dao se osjetiti već u mladim Uvodićevim godinama. Danas je nesumnjivo još jači, tako da se može kazati da se Uvodićeva čakavština gotovo i ne čuje u svojem izvornom obliku.

Prošle je godine M. Moskovljević objavio u Sovjetskom Savezu iscrpnu monografiju o otoku Visu (M. Moskovljević, *Govor ostrva Vis, Issledovanija po serbochorvatskomu jazyku*, Moskva 1972, str. 105—138, koja je inače nastavak radova A. Belića i M. Hraste. M. Moskovljević počinje svoj rad prikazivanjem problema ikavizma. Smatra da su južni čakavski govori prvobitno bili ekavski pa su naknadno ikavizirani pod utjecajem hercegovačkih izbjeglica (od XIV stoljeća). Kao dokaz navodi veći broj prezimena tipičnih za kopneno stanovništvo. Ističe novije akcentske crte, gubljenje zamjenice ča.

Zatim slijedi vrlo detaljan opis fonetskih crta govora, ali bez historijskih objašnjenja. U odjeljku posvećenom akcentu obraća pažnju na pojavu štokavskih akcenata i i: *živil, vróta, išal, u grádu*. Ovaj zadnji primjerak (bez prelaska $\bar{a} \geq o$) kao i primjeri s prene-

senim ò akcentom iz vòde, mðje, tvðja, dðšla pokazuju da se autor služio i ljudima koji su bili pod jakim utjecajem književnoga jezika. Određivanje melodije tzv. poludugog akcenta ($\hat{a} \leq \tilde{a}$ u otvorenim slogovima kod M. Hraste) nije konzekventno, u većini slučajeva tu je štokavski dugouzlazni akcent: *nášla, bráte, záspol*, ali ima i *čápāli*. Javljaju se također primjeri dvoakcenatskog tipa: *čòvèk, svidòci, dájè*. Prenosenje akcenta je očuvano: *ù vodu, nā dān*.

Morfologija je obrađena usputno, autor samo označava tipično čakavske crte govora. Na kraju se nalazi nekoliko rečenica o sintaksi. Tekstovi, za razliku od primjera u fonetskom dijelu, pokazuju arhaizam. Na kraju se nalazi rječnik manje poznatih riječi.

Lika, koja se nalazi u zaleđu Hrvatskog primorja, bila je u zadnje vrijeme predmet većih naučnih istraživanja. Lički govori do sada nisu bili obrađeni. Opširan izvještaj o provedenim istraživanjima u okolini Otočca napisao je P. Ivić (*O govoru ličkih čakavaca*, Zbornik za filologiju i lingvistiku VII, 1964, str. 127—139). Autor je ispitivao govor sela Lešća i Prozora. Ostavljajući za drugu priliku interpretaciju materijala, pokazuje u izvještaju nekoliko fonetskih, akcenatskih i morfoloških crta.

U važnije fonetske crte spada razvitak *ě*, određen zakonom Mayera i Jakubińskog. Diftongizacija *ē* obuhvaća samo Lešće i ne seže do Prozora. U fonetici se vide štokavski utjecaji, npr. već izgovor *é* nema čakavskog karaktera.

Dijalekat čuva tzv. čakavski akut na početku i unutra riječi (na kraju prelazi u dugosilazni akcent). S otvorenog krajnjeg sloga akcent se povlači. Interesantno je produžavanje kratkosilaznog akcenta u zatvorenom krajnjem slogu, što taj dijalekat povezuje s dijalektom hrvatskih stanovnika Burgenlanda i okoline Bratislave. Deklinacija u nekim slučajevima čuva arhaizme. Infinitiv nema krajnjega *-i*, a aorist, iako okrnjen, još uvijek je u upotrebi. Na kraju ima 8 strana kratkih dijalekatskih tekstova, naravno akcentuiranih.

Radi potpunosti treba spomenuti da je još 1960. godine bio na naučnom putovanju u Lici M. M o g u š, koji je u kratkom izvještaju konstatirao potrebu temeljitih dijalekatskih istraživanja na tom terenu (*Izvještaj o ispitivanju čakavštine u Lici*, Ljetopis JA 67, 1963, str. 293—295).

Govor okoline Brinja u zapadnoj Lici temeljito su ispitali B. Finka i S. Pavešić (*Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici*, Rasprave Instituta za jezik JAZU u Zagrebu I, 1968, str. 5—44). Govor karakterizira dvojna realizacija *ě* $\geq$ *e/i*, diftongizacija dugih akcentuiranih samoglasnika. Akcenatski sistem, koji su ranije reprezentirala samo dva akcenta, sad je proširen za dugouzlazni, što je nastao od povlačenja akcenta sa zadnjeg sloga

na predzadnji. Njegova duljina ostaje u vezi s tzv. »kanovačkim« akcentom. U deklinaciji se može primijetiti prilično velik postotak arhaizama. Na kraju se nalazi mali rječnik i popis toponima.

Ličke govore spominje također S. Pavičić u opširnom djelu: *Seobe i naselja u Lici*, Zbornik za narodni život i običaje 41, 1966, str. 332 (*Stari i današnji govori u Lici*, str. 290—293).

Čakavski govori Gorskog Kotara, također do sada neispitivani, postali su objekat interesa V. Barac i B. Fink'e, koji su dvaput objavili rezultate svojega rada (*Ispitivanje govora u Gorskom Kotaru*, Ljetopis JA 70, 1964, str. 38—39; *O prikupskim govorima oko Vukove Gorice*, Ljetopis JA 71, 1966, str. 315—323). Ivičeva opažanja sa znanstvenoga putovanja po čakavsko-kajkavskim terenima prikazana su zajedno s istarskim govorima (*Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu VI, 1961, str. 191—212).

Relativno slabo dosad istražen čakavski dijalekat katoličkih stanovnika Žumberka obradio je P. Skok u radnji: *Novi prilozi proučavanju govora žumberačkih čakavaca (prvi dio)*, Hrvatski dijalektološki zbornik I, 1956, str. 215—278. Autor, koji je sam porijeklom iz toga terena (selo Skoki) rezultate svojih ispitivanja fonetskog sustava dijalekta stanovnika Žumberka zaključuje u 6 točaka: 1) zamjenice *ča*, *kaj*, *što*, upotrebljavane naizmjenice, nisu karakteristične za dijalekat kao što su prijelazi $ʔ \geq ar$, $j\epsilon \geq ja$, 2) $\check{e} \geq i/e$, 3) specifika nekih konsonanata, npr. *š*, *dz*, 4) mnogo primjera za asimilaciju i disimilaciju, 5) nestanak *-l* u part. praet. act. II, 6) u slučaju žumberačkog dijalekta supstrat je kajkavski dijalekat a superstrat njemački jezik, mađarski i današnji književni jezik, međutim adstrat je ijekavski dijalekat mjesnih unijata.

U zadnje vrijeme primjećuje se velik interes za jezik Hrvata koji stanuju u Austriji. Njihov dijalekat do određene mjere zamjenjuje tamo književni jezik. U Austriji se pojavljuju časopisi, a zagrebački radio emitira emisije na gradišćanskom dijalektu. Dok je jezik Hrvata koji stanuju s druge strane Morave davno već obradio V. Vázný,⁷ jezik gradišćanskih Hrvata nije bio dosada znanstveno obrađen. U radu I. Brabeca, *Govor podunavskih Hrvata u Austriji*, Hrvatski dijalektološki zbornik II, 1966, str. 29—118, prvi put se tretira pitanje dijalekatske podjele Burgenlanda. Autor piše o hatskom dijalektu pa ga poređuje s drugim dijalektima, koji su često već napola izumrli. U opširnom historijskom poglavlju autor daje sliku migracije stanovništva na tom terenu u prošlosti. Velik broj akcentuiranih dijalekatskih tekstova daje pravu sliku malo dosad poznatog dijalekta. Interesantno bi bilo poređenje dijalekta Burgenlanda sa čakavštinom Senja i Like odakle najvjerojatnije vode svoje porijeklo ljudi koji se u Austriji služe tim dijalektom.

Opširan rad posvetio je govoru gradišćanskih Hrvata C h. Vasilev: *Die heutige čakavische Schriftsprache der Burgenland-Kroaten, Ost und West I*, Berlin 1966, str. 189—237. Za razliku od Brabeca tu je obradio književni oblik dijalekta. Dva kratka članka na tu temu je objavio N. Benčić u Glasu Hrvatskog akademskog kluba (*Studija o gradišćanskom jeziku*, Glas HAK 3, 1959, 4, str. 7—9; *Lingua gradišćanorum*, Glas HAK 4, 1960, 2, str. 4—5), slično je uradio I. Sučić (*Općenito o prevodenju i pisanju na gradišćanskom dijalektu*, Glas HAK 2, 1958, str. 23—35; *Naš narod, naša štampa i naš jezik*, Glas HAK 4, 1960, 4, str. 12—13).

Jezikom gradišćanskih Hrvata bavio se također S. Ivšić. U njegovim posmrtnim materijalima našao se nedovršen rad: *Hrvatska dijaspora u 16. stoljeću i jezik Hrvata Gradišćanaca*. Priredio je to za štampu B. Finka (na žalost nisam uspio pronaći podatke je li radnja tiskana — trebalo je da se pojavi u knjizi: *Sabrana djela S. Ivšića o slavenskom akcentu*). U zadnje je vrijeme o jednom gradišćanskom dijalektu pisao G. Neweklofsky, *Zur kroatischen Mundart von Weingraben im Burgenland*, Wiener slavistisches Jahrbuch 14, str. 94—127. O viševjekovnoj borbi gradišćanskih Hrvata za jezik i svoj nacionalni opstanak piše M. Valenti, *Gradišćanski Hrvati od XVI stoljeća do danas*, Dubrovnik XIV, 1971, 1, str. 18—34.

Na čakavski dijalekat izvan domovine obratio je pažnju također M. Hraste: *Nepoznate slavenske kolonije na obalama Gargana*, Kolo (Matica hrvatska) 5, 1963, str. 612—617.

Kao što se vidi iz popisa mali broj radova ima karakter iscrpnih monografija, tako potrebnih čakavskoj dijalektologiji, većina su izvještaji s naučnih putovanja, koji samo nagovještaju pojavljivanje većih cjelina posvećenih dotičnim govorima.

b) Radovi posvećeni pojedinim problemima

Radova posvećenih pojedinim problemima s područja čakavske lingvistike ima relativno malo. Čini se da ispitivači čakavštine sada koncentriraju svoju pažnju na brzo prikupljanje dijalekatskih tekstova, a interpretaciju ostavljaju za budućnost.

S područja čakavske fonetike pojavilo se relativno malo radova. Bitnu poziciju predstavlja ovdje članak Vesne Jakić-Cestarić, *Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima*, Radovi Instituta JA u Zadru III, 1957, str. 407—422. Autorka govori o dvojnoj realizaciji *ě* kao *i/e* u govorima sjevernodalmatinskih otoka, uspoređujući današnje stanje s materijalom koji se nalazi u spomenicima XV i XVI stoljeća a koji potječu iz zadarskog kruga.

Interesantnu fonetsku crtu otkrio je M. Hraste u govovima iz okoline Buzeta (*Refleks nazala q u buzetskom kraju*, Ivšićev zbornik (1963, str. 129—135). Glas *q* na tim terenima prelazi normalno u *a*, *makä*, *v rakë*, *öbrac*, *zmatiti*. Ta zamjena nalazi svoju potvrdu već u XV stoljeću u Istarskom razvodu iz Pazina: *Sativanac*, *Satlovreč*. Autor poređuje pojavu s analognim prijelazom koji se pojavio u makedonskim i bugarskim govovima.

O čakavskom su konsonantizmu pisali samo J. Hamm i M. Hraste. Objekat je njihova interesa bio samo čakavizam. Hamm je posvetio tom problemu raspravu u dva dijela pod naslovom: *Iz problematike čakavskih govora I. Čakavizam i njegova geneza*, Radovi Instituta JA u Zadru III, 1957, str. 21—38; *Čakavci i Romani*, Radovi Instituta JA u Zadru, str. 6—7, 1960, str. 65—80. U prvom dijelu autor dokazuje da čakavizam nije morao biti preuzet iz venecijanskog dijalekta, nego je mogao samostalno nastati u okviru čakavskog dijalekta. U drugom dijelu autor razmatra mogućnost istovremenog utjecaja venecijanskog dijalekta na izgovor čakavskih *č ž š*, a uz to i čakavskog utjecaja na venecijanski dijalekat. Autor, za razliku od dosadašnjih ispitivanja, duboko ulazeći u problematiku, razlikuje četiri varijante čakavizma. Ta je rasprava djelomično prevedena na poljski jezik i objavljena u svesku: *Z badań nad językami Jugostawii*, Warszawa 1961, str. 67—80.

Još jednom je pitanje čakavizma pokrenuto u radnji M. Hraste: *Čakavizam na istočnoj obali Jadranskog mora*, Studi in onore di E. Lo Gatto e G. Maver, Firenze 1961, str. 323—330. Kratak prikaz tog rada je objavio G. Maver u *Ricerche slavistiche X*, 1962, str. 224—225. Ovim pitanjem također se pozabavio Ž. Mujčić, *Lo čakavismo alla luce della linguistica »contrastiva«*. *Die Welt der Slaven* 11, 1966, 4, str. 367—379.

S područja fonetike su se pojavila dva članka. Oba je posvetio M. Hraste problemu prijelaza *-m* u *-n* u krajnjim slogovima na terenu čakavskog dijalekta i obližnjih štokavskih dijalekata: *Zum Übergang von -m in n im Wortauslaut*, *Die Welt der Slaven* XII, 1962, str. 87—96; *O prijelazu glasa -m u -n (-n < -m)*, *Filologija* 6, 1970, str. 69—75. Autor tu odgovara na pitanja vremena i načina postanka te crte i na pitanje je li to autohtona crta ili je primljena iz talijanskoga jezika. Smatra da se prijelaz *m* u *n* počeo javljati djelomično u XVI stoljeću, a da se posebno razvio u XVII, tako da je početkom XVIII proces već bio završen. Drugo pitanje objašnjava principom ekonomije: lakše je izgovarati *n* na kraju nego *m* gdje, zatvarajući usne, treba uložiti određen napor. Daje veći broj primjera asimilacije poznate samo čakavskom dijalektu, koji potvrđuju taj zakon što ga je inače već prije bio prikazao A. Martinet. Iako primjera za takav prijelaz ima u toskanskom, istriotskom i furlanskom dijalektu, smatra da je pojava

autohtonog karaktera u čakavskom dijalektu, jer je ne pozna mlé-
tački dijalekat ni talijanski dijalekti na istočnoj obali Jadranskog
mora.

Od radova koji tretiraju pitanje čakavskog akcenta treba za-
bilježiti H a m m o v članak: *Akcentatske opozicije u slavenskim
jezicima*, Radovi Staroslavenskog instituta 2, 1958, str. 61—73, gdje
autor ističe distinktivnu ulogu akcenta u određivanju razlika iz-
među morfoloških oblika istoga fonetskog sustava.

I najbolji je poznavalac suvremene čakavštine M. H r a s t e
u zadnje vrijeme posvetio svoju pažnju akcentatskim problemima.
U radnji: *Dvoakcentatski sistem u hrvatskom ili srpskom jeziku*,
Zbornik za filologiju i lingvistiku I, 1957, str. 85—93, govori o
pojavi uproščavanja akcentatskog sistema na čakavskom terenu.
Do skora granice pojave nisu bile određene. Tek na osnovu zad-
njih dijalektoloških ispitivanja može se pokušati određivanje gra-
nica. Autor smatra da je dvoakcentatski sistem nastao pod utjecaj-
em vanjskog faktora, tj. štokavskog akcenta.

Pojava produžavanja akcentuiranih otvorenih slogova, opće-
nita u centralnoj Srbiji, ima svoj pandan na području Hrvatske.
Ta pojava ne samo što odvaja južnočakavski dijalekat od sjever-
noga nego se nalazi također na terenu bivše Dubrovačke Republike
i u Slavoniji. M. H r a s t e u radnji: *O kanovačkom akcentu u
Hrvatskoj*, Filologija 1, 1957, str. 59—75, ne bavi se samo geogra-
fijom nego i kronologijom pojave datirajući je na početak XV st.

Široko diskutirani problem prebacivanja akcenta na proklitiku
u književnom hrvatskosrpskom jeziku ima također bitno značenje
u čakavskom dijalektu, koji i tu pokazuje veći broj arhaizama. To
pitanje pokreće na osnovu većeg broja primjera M. H r a s t e u
radnji: *O skakanju akcenta na proklitiku u čakavskom dijalektu*,
Radovi Zavoda za slavensku filologiju 7, 1965, str. 101—106.

Pored tih radova općeg karaktera pojavilo se nekoliko posve-
ćenih akcentu pojedinih govora. M. H r a s t e je opisao akcentat
otoka Raba (*Osobine suvremene rapske akcentuacije*, Zbornik IHN,
Zadar 1955). Arhaičan akcentatski sistem Senja je pokazao M. M o-
g u š u radnji: *Iz sjevernočakavske problematike. Akcentatski si-
stem senjskog govora*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 6,
1964, str. 25—35.

Problem akcentuacije prijelaznih govora između sjeverno-
čakavskog i južnočakavskog dijalekta pokrenula je V. J a k i ć-
-C e s t a r i ć (*Iz akcentuacije čakavskih kopnenih govora*, Radovi
Instituta JA u Zadru 6—7, 1960, str. 257—72) konstatirajući da je
dijalekat Novigrada s južnom akcentuacijom povezuju slijedeće
crte: 1) nepostojanje metatoničkog cirkumfleksa: *gīnen, bogāto*,
2) akcentat: *jā, tī, mī*, 3) akcentat *stāri, māli, prāvī*, 4) akcentat *plēja*,
plēla, plēlo, 5) akcentat *umrīti, prodrīti*. Problemom akcenta prije-
laznih govora bavio se također M. H r a s t e u radnji: *Osnovna*

akcentuacija Biograda na moru i njegove okolice, Filologija 2, 1959, str. 5—11. Pitanje ovdje pokrenuto ima drukčiji karakter nego u prethodnom radu, radi se o čakavsko-štokavskoj granici i o utjecaju novoštokavske akcentuacije na čakavsku.

Interesantan članak o akcenatskom sistemu čakavskih govora u Gradišću je napisao G. Neweklo wsky, *Akcentatski sistemi čakavskih govora u Gradišću*, Zbornik za filologiju i lingvistiku XIII, 1970, 1, str. 195—204. Novu problematiku u čakavskoj fonetici je pokrenuo B. F i n k a istražujući melodiku čakavske rečenice u usporedbi sa štokavskom. Rezultate ispitivanja je objavio u članku: *Jedna usporedba dijalekatskog izgovora s književnim. Akcentatsko-ekspiratorna rečenična linija u jednom čakavskom govoru i u književnom hrvatskom jeziku*, Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine XXVI, 9, 1965, Sarajevo, str. 141—147.

Tvorbom riječi u čakavskom dijalektu u zadnje vrijeme u Jugoslaviji se nitko nije bavio. Par radova je nastalo u inozemstvu. L. H a d r o v i c s je obratio pažnju na specifičnu funkciju adverba u književnom jeziku gradišćanskih Hrvata (*Adverbien als Verbalpräfixe in der Schriftsprache der burgenländischen Kroaten*, Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae 4, 1958, str. 211—249). W. B o r y s je, pored članka posvećenog sufiksu *-ac* (*Przyrostek ac-i pochodne w dialekcie czakawskim*, Rocznik Slawistyczny XXVIII, 1967, str. 41—59), napisao također interesantan rad posvećen sufiksnoj derivaciji imenica (*Szkic derywacji sufiksальной rzeczowników w gwarze kastawskiej*, Rocznik Slawistyczny XXIX, 1968, str. 43—73). Radovi W. Boryša su vrijedan doprinos boljem upoznavanju dosad slabo obrađene tvorbe riječi u čakavskom dijalektu. Također treba spomenuti da njegova opširna knjiga posvećena tvorbi riječi u čakavskom dijalektu u XV i XVI stoljeću (o kojoj će biti govora u poglavlju posvećenom historiji dijalekta) ima mnogo primjera iz suvremenog čakavskog dijalekta.

Također se samo par članaka pojavilo koji su posvećeni čakavskoj fleksiji. Tim se pozabavio N a y l o r E. K e n n e t h, koji je u radnji: *On the Nominal Categories of čakavian*, Zbornik za filologiju i lingvistiku XI, 1968, str. 199—206, prikazao sistem gramatičkih kategorija i opozicija imenica u čakavskim govorima, zatim odnos broja, roda i padeža u deklinaciji i iznio mogućnosti grupiranja dijalekata na osnovu morfoloških crta. Sve je to obrađeno najnovijim istraživačkim metodama. U malo prije opisanom članku (*A comparison of the nominal declension of the čakavian dialects, literary serbo-croatian, and russian*, Zbornik za filologiju i lingvistiku IX, 1966, str. 67—72) govori o čakavskoj deklinaciji na široj poredbenoj podlozi.

M. Hraste i J. Hamm u svojim brojnim dijalektološkim putovanjima po terenu čakavskog dijalekta trudili su se pronaći ostatke aorista i imperfekta. Istraživanja su se završila uspješno. Saznalo

se da se naročito na kvarnerskim otocima mogu naći relativno dobro očuvani oblici aorista i imperfekta (M. H r a s t e, *Čakavski aorist, Orbis scriptus Dimitrij Tschizevskij zum 70 Geburtstag*, München 1966, str. 359—365; J. H a m m, *Čakavski imperfekt*, Ivšićev zbornik, Zagreb 1963, str. 113—122). Treba dodati da je velika Hammova zasluga bila ne samo u određivanju granica pojavljivanja ostataka imperfekta (od Istre do Ista), nego i konstatacija da je na središnjem prostoru (Susak — Dubašnica — Novalja) imperfekat pravljen čak od perfektivnih glagola.

Sintaksa i čakavska stilistika, slično kao i ranije, nisu naišle na veće interesiranje dijalektologa. Poneke opaske u raznim monografskim obradama i malom broju objavljenih tekstova znatno otežavaju istraživanje na tom polju. Zato imaju još veću vrijednost tri članka B. F i n k e što obuhvaćaju to područje. Dva su rada izdana pod zajedničkim naslovom: *Čakavske stilističke studije* (I. *Infinitiv u službi imenice*, Filologija 3, 1962, str. 49—52; II. *Funkcioniranje gramatičkih lica u direktnom obraćanju*, Filologija 5, 1967, str. 51—54). U prvom radu, na osnovu opservacija izvršenih u mjestu Sali na Dugom otoku, Finka konstatira da se infinitiv *piti*, *isti* pojavljuje umjesto imenica *piće*, *íće*. U drugoj radnji autor obraća pažnju na različitu upotrebu zamjenica *vi* i *ti*, prema godinama i društvenom položaju sugovornika. Razlikovanje funkcija koje se javlja u Salima odudara od sistema književnog jezika. U trećem radu tretira se upotreba nepromjenjivih riječi: *Upotreba nepromjenjivih riječi u čakavskim govorima na Dugom otoku*, Čakavska rič 1971, 2, str. 29—40. Autor tu daje opis nepromjenjivih priloga, prijedloga, veznika i usklika naglašavajući da te riječi imaju znatan utjecaj na stilističku upotrebu jezičnih podataka i žali što je stilistika još uvijek na strani ili u najboljem slučaju na rubu dijalektoloških ispitivanja.

c) Čakavska historijska dijalektologija i historija čakavskog književnog jezika

Na području historije čakavskog dijalekta pretežno se javljaju radovi monografskog tipa. Posvećeni su u većini slučajeva jeziku pojedinih rukopisa ili znatno češće jeziku pojedinih pisaca.

Pitanje jezične prošlosti sjeveročaškavskog dijalekta pokrenuto je samo u radnji Z. J u n k o v i ć a, *O jeziku Vitezovićeve Kronike*, Radovi Slavenskog instituta II, 1958, str. 93—119. Pored toga što spomenuta Kronika, nastala 1695. godine, ima mnogo kajkavskih elemenata, njena je vrijednost za istraživanje senjske čakavštine XVII stoljeća velika. Također je vrijedna kao dokumenat ondašnjih tendencija koje imaju za cilj stvaranje jedinstvenoga hrvatskog književnog jezika. Autor veliku pažnju obraća fonetskim problemima, naročito realizaciji razvoja *ě* u senjskom govoru.

Ostali su radovi posvećeni ispitivanju jezične prošlosti Dalmacije. D. Brozović piše: *Dva priloga proučavanju Petra Zoranića*, Zadarska revija VIII, 1959, str. 70—81, gdje naglašava vrijednost »Planina« za jezična ispitivanja.

D. Brozović je u zadnje vrijeme napisao još jedan članak o Zoranićevu jeziku: *Djelo Petra Zoranića u razvitku jezika hrvatske književnosti*, Zadarska revija 18, 1969, 5, str. 477—494.

M. Mladenović analizira jezik pravopis triju čakavskih rukopisa (*Život blaženoga svetoga Ivana Krstitelja, Skazanje od nevoljnoga dne, Govorenje sv. Bernarda*) locirajući ih na sjeverozapad od Splita. Istovremeno odbacuje hipotezu da ih je mogao napisati Marulić (*Grafija i jezik dalmatinskih čakavskih rukopisa u arhivu Jugoslavenske akademije*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu IV, 1959, str. 117—150).

M. Mladenović je obradio jezik još dvaju rukopisa. *Osobine jezika »Života sv. Katarine«*, (Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu 9, 127—156) predstavljaju svestranu analizu jezičnih crta s područja fonetike, fleksije i sintakse (uglavnom sintaksa padeža i upotreba glagolskih oblika). Prema autoru rukopis potječe s područja na sjeverozapadu od Splita, i to s terena u blizini Zadra, nastao je pri kraju XV ili na početku XVI stoljeća. Pitanje je li rukopis prijepis iz starijega rukopisa, što je nekada sugerirao V. Jagić, nije ni to riješeno. Međutim pitanjem autorstva se pozabavio Mladenović u drugom članku, gdje razmatra jezik *Legende o sv. Jeronimu: Pitanje autorstva glagoljske dvanaesteričke Legende o sv. Jeronimu*, Prilozi 33, str. 165—180. Analizira jezične crte s područja fonetike i legende o sv. Jeronimu, morfologije štampane u Senju 1508. godine, pa ih poređuje s »Juditom« M. Marulića. Ni ovdje zapravo ne rješava pitanje autorstva. Smatra da bi dobar dio jezičnih osobina mogao dođuše upućivati na Marulića kao pisca teksta, ali samo pod pretpostavkom da su prije tiskanja u senjskoj štampariji napravljene neke korekture, ili je tekst bio već stigao u izmijenjenom obliku. S druge strane se može prihvatiti da je tekst napisao neki drugi pisac, i to porijeklom iz sjevernije Dalmacije.

Veliku vrijednost u čakavskoj historijskoj dijalektologiji ima Mladenovićeva radnja: *Fonetske i morfološke osobine Marulićevog jezika*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu II, 1957, str. 89—144. Autor konstatira da je jezik Marulića gotovo identičan s jezikom Bernardinova lekcionara, također da ima velikih sličnosti s jezikom Zadarskog lekcionara. U Marulićevu jeziku nedostaju mnoge tipične crte za današnju čakavštinu, kao što je na primjer diftongizacija, prijelaz *lj* u *j* i druge. Vide se tu i neki štokavski utjecaji, kao što su: prijelaz *el* iza *č ž j* u *e*, *vb* $\geq$ *u*, *-l* $\geq$ *o*. U morfologiji se javlja kao jedini nastavak *-u* u L. sg. masc. i neutr. nastavak *-e* u A. pl. masc. i neutr.; razlike između

pađeža u množini su očuvane. Nastavak *-u* u 1. licu sg. praes. rijedak je, obično je zamijenjen sa *-m*. Krajnje *-i* u infinitivu djelomično se gubi. Naravno aorist, imperfekt i part. praet. act. I u živoj su upotrebi.

Tu radnju proširuje Mladenovićev članak o jeziku pisma M. Marulića, koja nisu bila uzeta u obzir u spomenutoj monografiji (*O jeziku Marulićevih poslanica*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu V, 1960, str. 130—143). Osim toga u krug splitske književnosti treba ubrojiti anonimni fragmenat jednog rukopisa iz XV—XVI stoljeća, o kojem govori C. Fisković (*Ulomak »Gospina plača« iz Splita*, Prilozi XXIV, 1958, 3—4, str. 281—287). M. Moguš u članku *O proučavanju Marulićeva jezika*, Čakavska rič 1972, 1, str. 95—100, konstatira da se prilično mnogo pisalo o jeziku velikog Splićanina, ali uvijek veoma površno. Upravo sada se pojavljuje mogućnost stvaranja jedne velike monografije o njegovu jeziku uz pomoć najmodernijih sredstava. S pomoću kompjutera izrađena je konkordanca punog teksta Marulićeve *Suzane* (svaka riječ upotrijebljena u djelu u širem kontekstu), a osim toga je izvršeno potpuno ekscerpiranje *Judite*. Inače je u planu stvaranje konkordance svih Marulićevih djela. Tek onda će se moći pristupiti konačnoj obradi jezika najvećega čakavskog pisca.

Kraću karakteristiku jezika P. Hektorovića, jednog od vodećih predstavnika hrvatske dalmatinske renesansne književnosti, objavio je Z. Wagner (*Charakterystyka języka Petra Hektorowicia*, Sprawozdania z posiedzeń komisji naukowych PAN w Krakowie XI, 1968, 1, str. 236—238).

Jezik Hektorovićev s jezikom Lucića uspoređuje B. Klaić u jezičnom komentaru pridodatom izdanju djela dvojice eminentnih hvarskih pisaca: *Jezik Hanibala Lucića i Petra Hektorovića. Prilog historijskoj gramatici hrvatskog jezika*. Pet stoljeća hrvatske književnosti — 7 — Lucić — Hektorović, Zagreb 1968, str. 267—357. Opširna analiza jezika dvojice pisaca je predviđena za širi krug čitalaca, odatle njen popularan karakter, što inače ne smanjuje njenu znanstvenu vrijednost (interesantne opaske o sintaksi i akcentuaciji.) A. Mladenović pokušava otkriti prvobitan, originalan sloj u kasnijem prijepisu jedne Hektorovićeve pjesme: *Pokušaj rekonstrukcije jezika Petra Hektorovića u njegovoj pesmi Nikoli Nalješkoviću od 1541. godine*. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu XI, 1968, 1, str. 133—146. Tu su obrađena dva prijepisa iz 1702. i 1781. godine, što se čuvaju u Dubrovniku, i data objašnjenja nastalih razlika. Dati su također transliterirani originalni tekstovi dvaju prijepisa.

U zadnje vrijeme se pojavila knjiga A. Mladenovića posvećena jeziku Petra Hektorovića (*Jezik Petra Hektorovića*, Novi

Sad 1968 (1969). Autor je tu potpuno obradio jezik hvarškoga pisca dajući analizu ortografije *Ribanja i ribarskog prigovaranja*, zatim fonetiku i fleksiju. Obradena je također tvorba riječi i leksičko blago. Taj temeljit rad jedina je tako opširna i savjesno rađena monografija jezika jednoga pisca koja se pojavila u zadnjih petnaestak godina.

Iduće godine se pojavila knjiga Z. Wagnera u kojoj je djelimično obrađen jezik P. Hektorovića, inače posve nezavisno od Mladenovićeve knjige (predata za štampu prije izlaska Mladenovićeve djela) pod naslovom *Ze studiów nad językiem Petra Hektorowicia*, Wrocław — Warszawa — Kraków 1970, str. 120. Autor daje analizu grafije, pravopisa, fonetike (djelomično i akcenta) i fleksije. Za razliku od Mladenovića pravljena su poređenja s današnjim čakavskim govorima otoka Hvara i dat opširniji uvod posvećen ličnosti Petra Hektorovića. Konstatira se da je jezik Petra Hektorovića samo u maloj mjeri potpao pod štokavske utjecaje — u manjoj nego jezik njegova suvremenika Hanibala Lucića. Neke crte odvajaju Hektorovićeve jezik od jezika drugih dalmatinskih pisaca, što ističe posebnu pjesnikovu poziciju, koji možda najbolje predstavlja hvarsku varijantu ondašnjega čakavskog književnog jezika. Relativno najviše zajedničkih crta Hektorović ima s Marulićem, ali se i tu pojavljuju razlike. Marulića od Hektorovića odvaja određena arhaičnost i staroslavenski utjecaji. Hektorović se razlikuje također od jezika Bernardinova lekcionara, Zadarskog lekcionara i Zoranića. Zauzima svoje posebno mjesto u historiji čakavskog dijalekta.

U Kritici VI, 1970. pojavila su se također dva članka posvećena jeziku Petra Hektorovića. Jedan je napisao A. Mladenović (*Osobine jezika Petra Hektorovića*) a drugi B. Klaić, *Nad rječnikom Hektorovića*.

Problem porijekla dubrovačkog dijalekta ponovo je pokrenuo Ch. van den Berk u knjizi: *Y a-t-il un substrat čakavien dans le dialecte de Dubrovnik? Contribution à l'histoire de la langue serbo-croate*, S'Gravenhage 1959, str. 251. Autor, polazeći od analize upotrebe *ě* u knjižici R. Giamanichia: *Nauk za pisati dobro*, Mleci 1639. i u današnjem dubrovačkom dijalektu, prelazi na poređenje akcenatskog sistema riječi koje se nalaze u rječniku Della Belle sa suvremenom dubrovačkom akcentuacijom i obližnjih čakavskih terena (na osnovu radova Rešetara, Budmanija, Belića i Hraste). Plod tih, treba priznati, originalnih poređenja je konstatacija da su u Dubrovniku postojala dva književna jezika: štokavski jezik crkve i plemstva, koji je tokom vremena postao jezik proze (već u ijekavskom obliku) i jezik prvih pjesnika, koji je bio govorni jezik mjesnog stanovništva. Nakon detaljne analize dubrovačkog akcenta i ostalih jezičnih crta tipičnih za dijalekat Dubrovnika i okoline, autor, iako ne bez određenog otezanja, konsta-

tira da je supstrat, na kojem se razvio jezik Dubrovnika, bio čakavski dijalekat. Ta je radnja izazvala velik interes u znanstvenim krugovima, pojavilo se mnogo prikaza, od kojih treba spomenuti najvažnije: R. Bogišić, *Filologija* 3, 1962, str. 291—294; J. Hamm, *Slovo* 11—12, str. 234—239, 1962; M. Moskljević, *Južnoslovenski filolog* XXV, 1961—1962, str. 418—422; M. Samilov, *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* 3, 1960, str. 158—160; F. Sławski, *Rocznik Slawistyczny* 22, 1962, str. 100—104.

Opširan rad o toj temi je napisala također I. Mahnken: *Zur Frage der Dialekteigentümlichkeiten des serbokroatischen in Dubrownik im 14. Jahrhundert*, *Opera slavica* IV, 1963, str. 37—105.

Od vremena kad se pojavio ortografski pregled T. Maretića⁴ ništa se nije napisalo o staroj grafiji i pravopisu hrvatskom, pa stoga treba pozdraviti tri članka što ih je o tome napisao novosadski učenjak A. Mladenović: *Prilog proučavanju čakavskih rukopisa iz Dalmacije. Grafija i ortografija Suzane*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* IV—V, 1961—1962, str. 211—216; II. *Grafija i ortografija Života sv. Jeronima*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, VII, 1964, str. 103—107; III. *Grafija i ortografija Života sv. Katarine*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* IX, 1966, str. 113—118.

Također je A. Mladenović napisao vrlo vrijednu raspravu: *Konsonantska grupa čr u čakavskim spomenicima Dalmacije XV i XVI stoljeća*, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* III, 1958, str. 127—139. Na osnovu analize 14 spomenika autor zaključuje da pravopis dotičnog djela ne dozvoljava uvijek konstataciju je li grupa čr bila očuvana ili se promijenila u cr. U većini slučajeva se može konstatirati da je grupa čr očuvana prilično dobro, iako su se kod pojedinih pisaca pojavili i oblici sa cr.

Knjigu o tvorbi imenica u čakavštini XV i XVI stoljeća napisao je W. Boryś: *Budowa słowotwórcza rzezcowników w tekstach czakawskich XV i XVI w.*, Wrocław — Warszawa — Kraków 1969, str. 290. U poglavlju posvećenom sufiksnoj derivaciji obrađuje 45 sufiksâ, navodeći opširan historijski i suvremeni materijal. Zatim također obraća pažnju sufiksnoj derivaciji od riječi s prijedlogom, govori također o derivacijama: dezintegralnoj, paradigmatičkoj, prefiksnoj. Smatra da se tvorba imenica u pisanim tekstovima XV i XVI stoljeća nije puno razlikovala od one u govornom jeziku, jer nisu velike ni razlike u poređenju s današnjim govorima. Utjecaji staroslavenskog jezika nisu bili veliki. Pojavio se samo sufiks -telj. Utjecaj štokavštine također je bio slab, više se možda osjetio u pojedinim riječima i to ponekad takvim koje su mogle nastati i u čakavštini. Može se dakle primiti da stanje prikazano u tekstovima XV i XVI stoljeća potpuno odgovara sta-

nju koje je onda postojalo u narodnim govorima. Do koje je mjere bila razlika između tvorbe riječi u čakavštini i u štokavštini ne može se točno kazati, jer područje štokavštine još nije obrađeno. Naročito se osjeća potreba detaljnije obrade dubrovačke književnosti.

S područja fleksije treba zabilježiti radnju J. Vončine: *Dubletsko prvo lice singulara prezenta u hrvatskih pjesnika 15. i 16. stoljeća*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 9, 1967, str. 43—61.

Poseban problem predstavlja čakavština u glagoljskoj književnosti. Obimna literatura primorava ipak da se taj problem tretira posebno. U važnije se radove s toga područja mogu ubrojiti J. Hamma: *Glagolizam i njegovo značenje za Južne Slavene*, Slavia 25, 1956, str. 313—321; V. Cvitanović: *Prilog poznavanju kulturne povijesti na zadarskim otocima (glagoljica)* I, Radovi Instituta JA u Zadru VI—VII, 1960, str. 201—235, II, Radovi Instituta JA u Zadru X, 1963, str. 309—345. Spomenike šibenskog kruga prikazao je A. Šupuk u obimnom djelu pod naslovom: *Šibenski glagoljski spomenici*, Zagreb 1957, str. 238. U zadnje se vrijeme pojavilo više članaka na tu temu. M. Pantelić je napisala dva članka: *Elementi bizantske himnologije u hrvatskoglagoljskoj himni »H(r̄vst) v(̄)skr(̄)se iz mrtvih«*, Slovo 17, 1967, str. 37—59; *Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. prema misalu kneza Novaka iz 1368*, Radovi Staroslavenskog instituta 1967, str. 5—108. A. Mladenović je pokrenuo pitanje autorstva legende o sv. Jeronimu (*Pitanje autorstva glagoljske legende o sv. Jeronimu*, Prilozi XXXIII, 3—4, 1967, str. 165—180). Tu upoređuje jezik Legende s jezikom M. Marulića. Zatim su se pojavili još slijedeći članci koji tretiraju jezik glagoljskih spomenika: M. Moguš, *Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči* (u povodu 890. godišnjice), Kolo V (CXXV), 1967, 4, str. 322—326; I. Ostojić, *Još o sadržaju i pismu Povaljskog kartulara*, Slovo 17, 1967, str. 125—135; A. Nazor, *Kulturno-povijesno značenje izdanja glagoljske tiskare u Senju godine 1494—1508*, Slovo 21, 1971, str. 415—442; G. Svane, *Kalendar v Kopengagenskoga glagoličeskoga missala*, Scandoslavica 13, str. 147—179.

Posebno treba pozdraviti 21. svezak *Slova* koji je izašao u specijalnom, svečanom ruhu pod naslovom *Glagoljica — jedanaest stoljeća velike tradicije — Zbornik radova*, Zagreb 1971, str. 444. Zbog nestašice mjesta samo se mogu navesti prezimena suradnika: J. Bezić, J. Bratulić, V. M. du Feu, V. Ekl, B. Fučić, E. Georgiev, I. Golub, S. Graciotti, S. Hafner, J. Hamm, K. Horálek, P. Király, A. S. Lvov, F. V. Mareš, L. Matejka, A. Mohorovičić, L. Moszyński, V. Mošin, I. Mulc, A. Nazor, O. Nedeljković, P. Olteanu, M. Pantelić, H. Polenakovik, V. Štefanić, J. Vuković, L. P. Žukovskaja.

d) *Leksičko blago, etimologija*

Čakavska leksika — pored mnoštva arhaičnih crta, što ih nisu eliminirali ni dugotrajni strani utjecaji, i pored velike vrijednosti za etimološka ispitivanja, relativno je slabo poznata. Stoga nije ni čudo što se čakavski rječnik M. Hrašte očekuje s takvim ne-strpljenjem. Za štampu ga je pripremio prof. R. Olesch i dao ga tiskati u Kölnu. Za sada se treba služiti malobrojnim rječnicima priloženim raznim radnjama (o nekima je već bilo govora). Jedan od većih je sastavio J. Hamm: Rječnik govora Žirja i Brinja (inače i autor rječnika Suska).

Kao građa za ekscerpiranje čakavske leksike može poslužiti radnja L. j. Maštrovića: *Rječničko blago ninskog govora*, Radovi Instituta JA u Zadru III, 1957, str. 423—465, koja se doduše ne odnosi neposredno na čakavski dijalekat, ali ima mnogo riječi poznatih čakavskom govoru.

Vrijedi obratiti pažnju na to da se B. Finka pozabavio leksikom upotrebljavanom u dječjim igrama; kao osnov poslužio mu je govor u Salima na Dugom otoku: *Saljske dječje igre i običaji* (etnografsko-jezično-melografski prinos), Zbornik za narodni život i običaje 42, 1964, str. 87—154.

Primorski položaj čakavskog dijalekta bio je razlog za stvaranje veoma bogate pomorske terminologije, koja je više puta bila objekat dijalektološkog interesa. Radove na tom području je vodio B. Jurišić: *O našoj pomorskoj terminologiji*, Pomorski zbornik I, 1962, str. 451—468; B. Finka, *Izveštaj o prikupljanju narodnih pomorskih naziva i izraza na obalnom području od Zadra do Obrovca*, Ljetopis JA 62, 1957, str. 388—401; I. Jelenović, *Ispitivanje pomorske terminologije u Puntu na otoku Krku*, Ljetopis JA 71, 1966, str. 343—344.

Obiman rad je poduzeo M. Deanović, koji uz pomoć nekolice inozemnih učenjaka želi obraditi jezični atlas mediteranskog bazena obuhvaćajući veći broj jezika. M. Deanović priprema čakavsku partiju prikupljajući anketama materijal za pripreman atlas. Izveštaje iz vođenih radova objavljuje u Ljetopisu JA i Radu: *Izveštaj o anketi na Dugom otoku za Lingvistički atlas Mediterana*, Ljetopis JA 69, 1963, str. 339—341; *Izveštaj o radu na terenu* (na Korčuli, na Krku), Ljetopis JA 71, 1966, str. 335—377; *Lingvistički atlas Mediterana II. Anketa na Visu* (Komiži), Rad 344, knj. 14, 1966, str. 5—35; III. *Anketa na Salima na Dugom otoku*, Rad 348, knj. 15, 1967, str. 27—60.

O čakavskoj etimologiji malo se pisalo. Jedini su radovi: R. Aitzetmüller, *Lexikalisches 3. Skr. žal, žalo* »Ufer, Küste, Sand«, Die Welt der Slaven 3, 1958, str. 391—393; Jelka Ribarić, »Stomanja« košulja u istarskoj narodnoj nošnji ZbNŽO 40,

Zagreb 1962, str. 421—425; Ž. Muljačić, *Dalmatinske studije I. casalis* ≥ *cosel*, *cosal* ≥ *kòs(a)o*, -*ála*, Radovi — Razdio lingvističko-filološki Filozofskog fakulteta u Zadru 1, 1959/60, str. 85—100. Zoranićevim jezikom se pozabavio Ž. Muljačić u članku: *Leksikologijske i etimologijske bilješke uz »Planine«*, Radovi Instituta JAZU Zadar 16—17, 1969, str. 647—656.

O čakavsko-slovenskoj leksičkoj zajednici opširnu je radnju napisala S. Zajceva: *Specifična slovenska leksika u savremenim čakavskim govorima* (rađeno pod vodstvom prof. dra Pavla Ivića), Prilozi proučavanju jezika 3, 1967, str. 69—110. S. Zajceva dijeli riječi u slijedeće grupe: I. Reči kojih nema u štokavštini, a uglavnom ni u slovenačkom, II. Čakavsko-slovenačke reči nepoznate štokavskim govorima, A. Reči koje vezuju čakavštinu sa zapadnom štokavštinom, B. Reči čija se rasprostranjenost u štokavštini ne ograničava samo na zapadne govore. Ranije je pisao na tu temu F. Sławski: *Związki słownikowe czakawsko-słoweńskie*, Sprawozdania z prac naukowych Wydziału Nauk Społecznych PAN V, 1962, 5, str. 46—52. Autor na osnovu rječnika F. Vrančića korigira prije objavljena leksička poređa M. Tentora. Važna je konstatacija da u čakavskom i slovenskom nema samo zajedničkih arhaizama nego i derivata. S. Boryś se u zadnje vrijeme također pozabavio problematikom leksikalnih odnosa čakavsko-slovenskih u radnji *Ze studiów nad związkami leksykalnymi czakawsko-słoweńskimi*, Studia z filologii polskiej i słowiańskiej XII, 1973 (u štampi), gdje govori o riječima: *jalovišće* i *gonjaj*.

M. Moguš objašnjava riječi koje su se smatrale za čakavske štokavizme: *O navodnim štokavizmima u sjevernih čakavaca*, Filologija 5, 1967, str. 75—81. U radnji: *Kako se splitski govor oslobađao utjecaja talijanskoga leksika*, Mogućnosti V, 5, 1958, str. 386—390 R. Vidović konstatira da se u prošlih 50 godina broj talijanskih pozajmica smanjio za 21 %. Autor smatra da će uskoro broj talijanizama biti minimalan. Interesantno pitanje utjecaja čakavske leksike na jezik štokavskih preseljenika u Istri pokreće I. Popović u radnji: *Dalmatinski i istarski elementi u rečniku istarskih i štokavskih govora*, Riječka revija 3, 1957, str. 66—72.

Jezikom Fausta Vrančića se pozabavio V. Putanec. Najprije je izdao obratni rječnik (*F. Vrančić, Hrvatsko-latinski rječnik, postupkom obrata izradio i pogovor napisao V. Putanec*, Zagreb 1971 — Prilog reprintu »*Faust Vrančić, Rječnik pet najuglednijih evropskih jezika, latinskog, talijanskog, njemačkog, hrvatskog i mađarskog*«, Zagreb, 1971), a zatim je objavio članak o nekim leksikalnim specifičnostima Vrančićeva rječnika: *Apostile uz »Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum (1595) Fausta Vrančića*, Čakavska rič 1971, 2, str. 5—18.

e) Onomastika

Čakavština se odlikuje bogatom antroponimijom. Stari običaji prema kojima su djeca dobijala imena svojih djedova, a uz to i otočki izolacionizam doveli su do toga da je nastao ogroman broj nadimaka. Interesantna su također i čakavska prezimena, a i strani utjecaji također. Nije ni čudo što je to područje privuklo veću pažnju učenjaka.

M. Hraste je u radnji: *Übernamen an der Ostküste der Adria, Die Welt der Slaven III*, 1958, str. 394—407 obradio glavne tipove nadimaka koji se upotrebljavaju na području čakavskog dijalekta. P. Rogić je u nekoliko radova s područja Hrvatskog primorja obradio antroponimiju mjesta u podnožju Velebita: *Antroponimija u naseljima sjevernog Velebita*, Hrvatski dijalektološki zbornik 2, 1966, str. 325—355; *Antroponimija i porijeklo stanovništva u naseljima srednjeg velebitskog Podgorja*, Hrvatski dijalektološki zbornik II, 1966, str. 303—324; *Skupljanje antroponimijske građe u srednjem Velebitu*, Ljetopis JA 67, 1963, str. 287—290. O antroponimiji u Novigradu u XVII stoljeću napisao je članak B. Finka: *Novigradska Madrikula Skule Blažene Dvice Marije od svetoga Luzarija iz 17. stoljeća*, Starine 48, 1958, str. 169—187. Specijalan članak je posvetio šibenskim prezimenima A. Šupuk: *Šibenska prezimena. Osvrt na porijeklo, tvorbu, akcent i značenje*, Zadarska revija 16, 1967, str. 43—47. U članku autor je obratio pažnju na to da se ovdje vide dva sloja: stariji koji se veže s čakavskim prezimenima stanovnika obližnjih otoka (sa sufiksom -ov, -ev, -in) i noviji vezan za priliv štokavskog ikavskog stanovništva iz Zagore (prezimenjena najčešća sa sufiksima -ić, -ović, -ević, -čić). Zatim slijedi kratka karakteristika tvorbe prezimena šibenskih stanovnika. Osim toga Šupuk je pisao o nadimcima i prezimenima nahočadi: *Dalmatinski nahodimci*, Zadarska revija XIX, 1970, 3, str. 292—296. Zatim se Šupuk javio još s dva članka s područja antroponimije: *Nadimci u starim dalmatinskim gradovima*, Zadarska revija XIX, 1970, 4, str. 417—421 i *Antroponimni hibridi*, Čakavska rič 1971, 2, str. 51—58. A. Šupuk u tom zadnjem članku klasificira imena u hagiofore i nehagiofore i objašnjava postanak tih hibrida.

Opširnu radnju o splitskim nadimcima objavio je R. Vidović: *O postanku i značenju splitskih nadimaka*, Radovi Muzeja grada Splita 17, 1965, str. 29. U skraćenom obliku radnja je objavljena također u Radovima — Razdio lingvističko-filološki — Zadar 2, 1961/1962, str. 84—92.

Onomastiku Hvara temeljito je obradio M. Hraste u radnji *Antroponimija i toponimija općine hvarske*, Hrvatski dijalektološki zbornik I, 1956, str. 331—385, gdje na stranama 333—345. govori o ličnim imenima, a na stranama 345—379. o toponomastici.

I toponomastici je posvećeno mnogo radova. Uglavnom svi se odnose na regionalnu toponomastiku s izuzetkom radova V. Putanca i P. Šimunovića. V. Putanec je napisao članak: *Refleksi starodalmatoromanskog pridjeva sanctus u onomastici obalne Hrvatske*, Slovo 13, 1963, str. 137—176. Vrlo originalnom problematikom se pozabavio P. Šimunović u članku *Iz obalne toponomastičke sinonimike*, Čakavska rič, 1971, 2, str. 41—50. Tu obraća pažnju problemu sinonimike u toponomastici kojemu se nije posvećivala gotovo nikakva pažnja. Na toponime se gledalo kao na jezične prežitke, a ne kao na jezične znakove s pomoću kojih se označuju i razlikuju zemljopisni objekti. Važno je da se sinkronijski studij toponima svrsta u sustave i da se prouče odnosi tih sustava, što je posebno važno s obzirom na praktičnost utvrđivanja naziva i njihove znanstvene obrade.

Također originalnu tematiku je obradio T. Wasilewski koji je napisao članak o tragovima poganskog kulta u istarskoj toponomastici: *O šladach kultu pogañskiegog w toponomastyce slowiañskiej Istrii*, Onomastica 6, 1958, str. 149—152.

O nazivima Hrvatskog primorja pisalo se više. Historijskoj dokumentaciji riječke toponomastike posvetila je svoju radnju V. Ekl: *Historijska toponomastika grada Rijeke i distrikta*, Starine 49, 1959, str. 247—299. O toponomastici sjeverozapadnog Krka I. Jelenović je pisao dvaput: *Toponomastika sjeverozapadnog dijela otoka Krka*, Filologija II, 1959, str. 13—29; *Dobrinjska toponomastika*, Ljetopis 67, 1963, str. 291—292.

Povezan sa Senjom M. Moguš je u dva članka predstavio probleme koji su u vezi s prikupljanjem naziva mjesta na tom terenu: *Sakupljanje toponomastičke građe u Senju*, Ljetopis JA 63, 1959, str. 450—455; *Pregled na današnju senjsku toponimiku*, Radovi Staroslavenskog instituta III, 1959, str. 101—112. U svojim radovima M. Moguš obrađuje opširan materijal sačuvan u spomenicima koji vode porijeklo s tog terena. Neovisno o tome materijal, nađen u spomenicima, obradio je u posebnoj radnji: *Toponimika u prvim zemljišnim knjigama bivšeg senjskog kotara*, Hrvatski dijalektološki zbornik 2, str. 257—403. Radnja ima veliku vrijednost jer obuhvata nazive koji su se upotrebljavali u XIX stoljeću u mjestima koja danas nisu čakavska.

U zadnje vrijeme dosta se radilo i na onomastici sjeverne Dalmacije. O toponimiji zadarskog kraja pisao je V. Cvitanović: *Prilog toponomastici zadarskog kraja*, Radovi Instituta JA u Zadru VI—VII, 1960, str. 539—550. B. Finka je vodio toponomastička ispitivanja na sjeveru od Zadra (*Rad na prikupljanju obalne toponomastike u sjevernoj zadarskoj regiji*, Ljetopis JA 63, 1959, str. 423—430; *Obalna toponomastika u sjevernoj zadarskoj regiji*, Radovi Instituta JA u Zadru VI—VII, 1960, str. 427—451). Zajedno s D. Malićem i A. Šojatom izvršio je terenska ispi-

tivanja i iznio zaključke na odsjeku od Privlake do Rogoznice (*Toponomastička istraživanja na obalnom potezu Privlaka — Rogoznica*, Ljetopis JA 67, 1963, str. 305—306). A Božavi piše Ž. Mujlačić: *Iz otočne toponomastike*, Čakavska rič 1971, 2, str. 19—23, gdje se bavi također i starijim nazivima: *Alaya* i *Porto Alego*. B. Finka piše o etimologiji naziva *Čûh*, *Čûška*, *Čûščica* u članku: *Pizych na otoku Žirju*, Onomastica Jugoslavica 1969, str. 57—61, koju izvodi iz grčkoga piksih, oblika zabilježenog u Konstantina Porfirogeneta. B. Finka razmatra također etimologiju naziva *Parda* (*Parda na otoku Ižu*, Onomastica Jugoslavica 1970, str. 91—94), koju izvodi iz riječi: *pârda* 'morska mačka'. Interesantnu etimologiju ima stari naziv »*ad Capisam*« zapisan u listini iz 1225. godine što se čuva u Zadru. Taj naziv, pogrešno izdvojen od *Capisa*, u stvari nije ništa drugo nego promijenjen oblik riječi *kapišân* $\leq$ *campus sanctus* 'groblje'.

O etimologiji mjesnih naziva pisali su također A. R. Filipi (*O postanku imena »Rivanj«*, Radovi Instituta JA u Zadru III, 1957, str. 485—488) i B. Finka (*Porijeklo naziva Citorij*, Radovi Instituta JA u Zadru II, 1955, str. 401—412).

O primorskoj toponomastici pisao je B. Jurišić, *Iz primorske toponimike zadraskog i šibenskog područja*, p. o. iz Pomorskog zbornika, knj. 2, Zadar 1964, str. 485—1011 + 2 karte. Interesantan članak je napisao P. Šimunović, *Hrvatska zemljopisna nomenklatura u dalmatinskom krškom području do kraja 13. st.*, Čakavska rič 1971, 1, str. 72—76. Konstatira da je zemljopisna nomenklatura uglavnom slavenska i da je tu vladala velika inventivnost Hrvata došljaka koji su prilagodili već postojeći inventar iz svojega jezika sasvim drukčijem zemljopisnom pejzažu već u prvim stoljećima svojega dolaska na Jadran.

P. Šimunović je u zadnje vrijeme obratio pažnju na bračku toponimiju i napisao članak *Sumartinska onomastika*, Rasprave Instituta za jezik JA I, 1968, str. 89—119 (s 3 karte i 1 slikom) i opsežnu knjigu u kojoj veoma detaljno obrađuje toponomastiku otoka Brača: *Toponimija otoka Brača*, Supetar 1972, str. XX, 318, 19 tabl.

P. Šimunović je napisao više radova posvećenih južnodalmatinskoj onomastici: *Onomastička istraživanja Velog i Malog Drvenika*, Ljetopis JA 71, 1966, str. 345—359; *Izveštaj o onomastičkom istraživanju otoka Šolte*, Ljetopis JA 71, 1966, str. 361—369; *Toponomastička istraživanja zapadnog dijela otoka Brača*, Ljetopis JA 69, 1963, str. 352—358; *Izveštaj o toponomastičkim istraživanjima istočnih naselja na Braču*, Ljetopis JAZU 69, 1963, str. 339—361; *Zaključna terenska istraživanja na Braču*, Ljetopis JAZU 70, 1964, str. 433—435. Od pojedinih toponima obrađen je samo naziv *Šćedro* (N. Duboković, *Otok Šćedro*, Glasnik Srp-

skog geografskog društva XXXVII, 2, 1957, str. 127—133). Autor povezuje naziv s riječju *štedar*, koja najvjerojatnije prikazuje dobar položaj otoka i njegova dva zaljeva. Usput daje još 85 toponima toga nenastanjenog otoka, neki su zabilježeni još u XV stoljeću;

f) *Povijest čakavske književnosti.*

U zadnje vrijeme pojavio se veći broj članaka posvećenih bogatoj književnoj prošlosti čakavskog dijalekta, štoviše ne samo prošlosti nego i sadašnjosti dijalekta o kojemu se već pola stoljeća govori da izumire, a koji kao za inat pesimistima ne samo što živi nego i razvija svoj suvremeni književni oblik. Kakvo mišljenje imaju o čakavštini učenjaci i uopće eminentni ljudi s područja hrvatske kulture najbolje se vidi iz sastava citata koje je marljivo prikupio R. Vidović u članku: *O čakavskom narječju i o čakavskoj dijalektalnoj književnosti*, Čakavska rič 1971, 2, str. 59—78.

Na početku vrijedi spomenuti knjigu M. Franičevića, *Čakavski pjesnici renesanse*, koju je izdala Matica hrvatska u Zagrebu 1969. Teško je ovdje dati prikaz knjige koja je toliko dragocjena za povijest čakavskoga književnog jezika, a prije svega čakavske književnosti. Bolje su to uradili kompetentni stručnjaci od kojih treba spomenuti M. Tomasovića, koji je dao sadržajan prikaz: *Važna knjiga o hrvatskoj književnoj baštini*, Dubrovnik XIV, 1971, 1, str. 122—126.

Pojavila su se u to vrijeme tri članka o Petru Zoraniću: A. Angyal, *Petar Zoranić, pjesnik hrvatskog manirizma*, Zadarska revija XIX, 1970, 6, str. 622—626; A. Akrap, *Prijevod i tumačenje latinskih biblijskih citata i parafraza u najnovijim izdanjima Zoranićevih Planina*, Filologija 6, 1970, str. 5—26; F. Švelec, *Petar Zoranić* (u knjizi: *P. Zoranić, Planine — J. Baraković, Vila Slovinika*, Zagreb 1964, str. 7—28 — o Zoraniću). U istoj knjizi o ličnosti J. Barakovića također je pisao F. Švelec, *J. Baraković* (*P. Zoranić, Planine — J. Baraković, Vila Slovinika*, Zagreb 1964, str. 175—193 — o J. Barakoviću).

Znatno više se pisalo o Maruliću: G. Novak, *Marko Marulić*, Čakavska rič 1972, 1, str. 5—8; C. Fisković, *Marko Marul Pečenić i njegov likovni krug*, Čakavska rič 1972, 1, str. 45—94; V. Rabadan, *Marula prilika u tvorenju baščinika*, Čakavska rič 1972, 1, str. 101—136. V. Rabadan piše o tome kako su prikazivali Marulićev lik slikari i pjesnici.

J. Hamm u članku *Marulić i »Judita«*, Slovo 11—12, 1962, str. 148—166, razmatra probleme: 1) ima li u Marulićevim djelima podataka na osnovu kojih se može zaključiti da je on poznao glagoljicu, 2) je li poznao »Juditu« na osnovu glagoljskih bre-

vijara, 3) je li napisao »Juditu« na osnovu glagoljskog ili nekog drugog teksta. O Maruliću još pišu: M. Franičević, *Judita Marka Marula Pečenića o četriristo pedesetogodišnjici prvoga poznatog izdanja*, Čakavska rič 1972, 1, str. 9—22; V. Gortan, *Čitajući Marulićevu Davidijadu i Juditu*, Čakavska rič 1972, 1, str. 35—44; M. Tomasović, *Marulićevi prijevodi Dantea*, Čakavska rič 1972, 1, str. 137—146; J. Hamm, *Hrvatska proza Marulićeva vremena*, Čakavska rič 1972, 1, str. 23—34; Tekstove Marulićevih prijevoda objavljuje H. Morović, *Marulićev prijevod glasovitog srednjovjekovnog djela De imitatione Christi*, Čakavska rič 1972, 1, str. 155—198; 2, str. 79—116.

C. Fisković je objavio Dva anonimna pravilnika splitskih bratovština na hrvatskom jeziku, Čakavska rič 1971, 2, str. 117—147. B. Grabar je posvetio pažnju apokrifima: *Apokrifna Djela apostolska u hrvatskoglagojskoj literaturi: 1. Andrije i Mateja u gradu ljudoždera, 2. Djela apostola Petra i Andrije*, Radovi Staroslovenskog instituta 6, str. 109—208, 4 tabl. O ličnosti Petra Hektorovića u povodu godišnjice pisao je F. Švelec, *Petar Hektorović u hrvatskoj književnosti*, Mogućnosti 15, 1968, 12, str. 1503—1510. Manje poznatom hvarskom piscu Gazaroviću posvetio je svoj članak T. Maroević, *Gazarovićevo »Ribarsko prigovaranje*, Dubrovnik XIV, 1971, 3, str. 83—92. O rijetko spominjanoj Korčuli, a zapravo o tamo nađenim književnim tekstovima piše S. Kastropil, *O prvim, dosada nepoznatim hrvatskim književnim tekstovima na otoku Korčuli*, Radovi — Razdio lingvističko-filološki, Zadar 3, 1963/64, str. 131—148 (o jeziku, str. 142—144).

O suvremenoj čakavskoj književnosti se pisalo vrlo malo, ali i to znači već nešto, kad se uzme u obzir činjenica da ta književnost dosada zapravo nije znanstveno obrađena. A. Barac je napisao: *Književnost Istre i Hrvatskog primorja*, Zagreb — Rijeka 1968, str. 30. Također problemom istarske književnosti se pozabavila G. Rabac-Čondrić, *Čovjek i sloboda u čakavskoj poeziji Istre*, Zadarska revija 17, 1968, 6, str. 501—517.

g) Dijalekatski tekstovi i dijalekatska književnost

Posebno tiskanih dijalekatskih tekstova ima vrlo malo. Većina se njih našla u već opisanim monografijama o pojedinim govorima. Cjelokupan izbor dijalekatskih tekstova daje F. Sławski u knjizi *Zarys dialektologii południowostowiańskiej*, Warszawa 1962, str. 252, gdje su na str. 169—183. dati dijalekatski tekstovi iz Dalmacije, Hrvatskog primorja, Istre i iz okoline Bratislave, izostavlja jedino čakavce iz Žumberka i Burgenlanda.

I. J a r d a s je objavio vrlo vrijedan svezak dijalekatskih tekstova iz Kastva (*Kastavština — Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru*, Zbornik za narodni život i običaje 39, 1957, str. 416). To je dosad najpotpunije izdanje čakavskih tekstova. Zbog tehničkih razloga samo je jedan dio akcentuiran. Kratke tekstove s Krka objelodanio je I. J e l e n o v i ć (*Etnološki prilozi iz Dobrinja s otoka Krka*, Zbornik za narodni život i običaje 40, 1962, str. 221—240).

Nekoliko dijalekatskih tekstova s Hvara i Brača, popraćenih iscrpnim rječnikom, gdje je također dat akcenat i zavisnih oblika objavio je Ž. W a g n e r (*Drobne teksty czakawskie z wysp dalmatyńskich Hvar i Brač*, Studia Filologii Polskiej i Słowiańskiej 4, 1963, str. 119—153). M. D e a n o v i ć je međutim ilustrirao sadašnje stanje govora hrvatskih stanovnika južne Italije dajući: *Jedan tekst u dijalektu naše kolonije u južnoj Italiji*, Anali Jadranskog instituta 2, 1958, str. 355—365.

U zadnje vrijeme razvila se djelatnost književnika koji pišu na čakavskom dijalektu. Također se izdaju mnoge zbirke pjesama i antologije. O. D e l o r k o je prikupio narodne pjesme i izdao pod naslovom *Ljuba Ivanova* (hrvatske starinske pjesme sakupljene u naše dane po Dalmaciji), Split 1969. U Zagrebu je izdata *Nova čakavska lirika* (sastavio i uredio I. J e l e n o v i ć), Zagreb 1961, str. 288. Mnogo se jedinica pojavilo u Rijeci; tako je npr. Z. Č r n j a objavio ciklus *Zaspal Pave*, Riječka revija XII, 1963, str. 200—374; L. j. P a v e š i ć, *Čakavske anegdote* (iz neobjavljene zbirke *Zlatne besedi*), Riječka revija XII, 6, 1963, str. 415—422. U Rijeci se pojavila također reprezentativna, vrlo lijepo opremljena antologija *Korablja začinjavca u versih hrvacki složena mnozim cvitjem okićena po zakonu dobrih poet*. V Reke 1969, str. 321. Uredio ju je Z. Č r n j a. Uz nepoznate glagoljaše u nju su ušli: M. Marulić, J. Vidulić, Š. Vlahović Menčetić, Đ. Držić, M. Vetranović Čavčić, H. Lucić, P. Hektorović, M. Pelegrinović, P. Zoranić, B. Karnarutić, Š. Budinić, J. Baraković, R. Levaković, P. Zrinski, K. Zrinska, F. K. Frankopan, J. Kavanjin, P. Ritter Vitezović, M. Kuhačević, P. Stanković, A. Marot, M. Laginja, T. Ujević, V. Nazor, R. Katalinić Jeretov, D. Gervais, A. Dukić, M. Marjanović, I. Bostjančić, D. Kabalin Vinodolski, Lj. Pavešić, Z. Kompanjet, B. Vidas, A. Mavrinac Filonov, A. Šepić Tomin, N. Švedrin, M. Dvorničić, I. Žic Klačić, M. Sindik-Kaliterna, N. Bonifačić Rožin, N. Kraljić, P. Ljubić, M. Franičević, A. Cettineo, D. Ivanišević, Š. Vučetić, Z. Jakšić, M. Balota, Z. Črnja, A. Modrušin, I. Banko, Lj. Brgić, T. Ujčić, M. Rakovac, M. Sinčić, I. Pilat. U to vrijeme Z. K o m p a n j e t je izdao dvije zbirke svojih pjesama: *Kvadri*, Rijeka 1959; *Sakakoveh nas je...* Rijeka 1961, str. 102.

Više djela nastalo je u Dalmaciji. S. B e n z o n objavio je *Čakavske elegije* u Čakavskoj riči 1971, 2, str. 151—171 (uz pjesme

je štampan kraći rječnik što ga je pripremio R. Vidović). Oveću pjesmu je napisao Š. Kulišić: *Našem starom crkvenom reloju*, Zadarska revija XIX, 1970, 1—2, str. 147—151. Zbirku pjesama je objavio M. Franičević (*Sve masline*, Split 1971, str. 197). A. Sapunar je napisao *Kvadri moga škoja*, Split 1972, str. 72. Isti pjesnik priprema također »Koncert za lito i macolu« (u splitskoj čakavštini).

Čakavština se rjeđe upotrebljava u prozi, i stoga treba srdačno pozdraviti izdavanje Kovačičeve knjige (I. Kovačić, *Smij i suze starega Splita*, Split 1971, str. 270). Ta knjiga, iako je nije pisao profesionalan književnik, ima mnogo umjetničkih elemenata. Tekst je za tisak priredio, dao nužna objašnjenja i sastavio rječnik R. Vidović, koji je također posebnu pažnju posvetio i akcentu. Djelo splitskog klasika M. Uvodića se pojavilo u izdanju *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (15 priča), Zagreb 1968, knj. 89.

Osim spomenutih zbirki javljaju se kratki čakavski feljtoni u dnevnim listovima Splita i Rijeke. Posebnu pojavu predstavlja dijalekat Gradišća koji se upotrebljava u izdanjima za tamošnje čitaoce.

*

Kao što se vidi iz ovoga našega sumarnog pregleda, čakavština je u zadnje vrijeme naišla na velik interes učenjaka, koji su se s velikom energijom dali na detaljno istraživanje čakavskog dijalekta, fenomena koji je tako važan za poredbenu slavensku lingvistiku.

BILJEŠKE

¹ M. Hraste, *Bibliografija radova iz dijalektologije, antroponimije, toponimije i hidronimije na području hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Hrvatski dijalektološki zbornik I, 1956, str. 387—480. Prikaz: B. Nikolić, *Južnoslovenski filolog* XXII, 1957—1958, str. 313—316; P. Ivić, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* II, 1959, str. 183—198 (korisne nadopune).

² Z. Wagner, *4. Przegląd nowszych prac poświęconych dialektowi czakawskiemu*, *Rocznik Slawistyczny*, XXXI, 1970, 1, str. 98—120.

³ St. Stanojević, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka* I, Zagreb — Beograd 1929, Čakavski dijalekat.

⁴ A. Cronia, *Grada o božavskom narječju*, *Južnoslovenski filolog* VII, 1927/8, str. 69—110.

⁵ M. Hraste, *Čakavski dijalekat ostrva Brača*, *Srpski dijalektološki zbornik* X, 1940, str. 1—66; *Čakavski dijalekat ostrva Hvara*, *JF* XIV, 1935, str. 1—57; *Crtice o bruškom dijalektu*, *JF* VI, 1926—7, str. 180—224; *Osobine govora otoka Solte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*, *Rad* 272, 1948, str. 123—156; *Osobine govora ostrva Visa*, *Zbornik u čast A. Belića* II, Beograd 1937, str. 147—154.

⁶ M. Moskovljević, *Govor ostrva Korčule*, *Srpski dijalektološki zbornik* XI, 1950, str. 155—223.

⁷ V. Važný, *Čakavské nářečí v slovenském Podunají*, *Sb FFUK* V, 47 (2), Bratislava 1927, str. 122—336.

⁸ T. Maretić, *Istorija hrvatskoga pravopisa*, Zagreb 1889, str. 406.